

ЧЕТДАН КЕЛТИРИЛГАН ЮҚОРИ МАҲСУЛДОР СИГИРЛАРДА УЧРАЙДИГАН ЙИРИНГЛИ ПОДОДЕРМАТИТ КАСАЛЛИГИНИ ДАВОЛАШДА САМАРАЛИ ДОРИ ВОСИТАЛАРИНИ ҚЎЛЛАШ

Мухторов Б.З. – в.ф.ф.д. (PhD)

Самарқанд давлат ветеринария медицинаси, човачилик ва биотехнологиялар университети.

Аннотация. *Хориждан олиб келинган сигирларнинг аксариятида йирингли пододерматит касаллигининг учраш даражаси юқори эканлиги, касалликни даволаш ва олдини олишда анъанавий усуллар билан биргаликда самарали дори воситаларини қўллаганда даволаш самараси юқори бўлганлиги аниқланган.*

Калит сўзлар: *маҳсулдор сигирлар, туёқ бўғими, йирингли пододерматит, иқтисодий зарар, тажриба, клиник курик, патологик ўчоқ, биостимулятор, анъанавий усул, даволаш.*

Кириш. Бугунги кунда хориждан келтирилган маҳсулдорлиги юқори бўлган сигирларда туёқ соҳаси патологиясининг кўп учраши кузатилиб, бунинг оқибатида ҳайвонлар маҳсулдорлигини кескин пасайиб кетиши хўжаликнинг катта иқтисодий зарар кўришига олиб келмоқда.

Хориж адабиётларида таъкидланишича, маҳсулдорлиги юқори бўлган сигирларда кейинги 30 йил ичида оёқларнинг дистал қисми касалликлари асосий муаммоларидан бири бўлиб, оқибатда касалланган сигирларнинг 50 % муддатидан олдин сўйилмоқда ва бу хўжаликлар учун катта иқтисодий зарар келтирмоқда.

Маҳсулдорлиги юқори бўлган ҳайвонларда туёқ бўғимларининг шикастланиши жами оёқ касалликларининг 50-60 % ни ёки жарроҳлик патологиясининг 14-17 % ни ташкил этади (А.Ф.Бурденюк, Г.С.Кузнецов , 1976). Кейинги йилларда оёқ касалликлари оқибатида муддатидан олдин ҳисобдан чиқариладиган сигирлар 4-15,3 % ни ташкил этмоқда (Улимбашев М. Б.,2007). Россия ва бошқа хориж мамлакатларида йирик шохли ҳайвонларда оёқ касалликларининг анча кўпайганлиги қайд этилмоқда.

Кейинги 10-15 йил ичида Жанубий Урал, Россиянинг Челябинск, Курган вилоятлари, Қозоғистоннинг Кустанай вилояти ферма ва комплексларида сигир сонининг камайишига қарамасдан, туёқ шикастланиши 20-50 % га ошганлиги қайд қилинди (В.А.Молоканов и др.,2001).

И.С.Панько, В.А.Лукьяновлар (2003) маълумотига кўра, ҳар учта сигирдан биттаси туёқ деформацияси ёки оқсаш оқибатида ҳисобдан чиқарилади. Туёқ деформацияси ва унинг касаллиги оқибатида ҳар кунлик сут 3,3-4,5 кг камаяди ва ҳайвонларнинг умумий аҳволи ёмонлашади.

Хориждан келтирилган сигирларда учрайдиган йирингли пододерматит касаллиги бизнинг минтақамизда ҳам кенг учрасада, касалликни даволаш ва олдини олишда самарали дори воситаларини қўллаш ҳамда юқори натижаларга эришиш муҳим илмий амалий аҳамиятга эга.

Материаллар ва методлар. Илмий изланишларимиз Самарқанд вилояти Тайлоқ туманидаги “Сиёб Шавкат Орзу” ҳамда Жомбой туманидаги “Pure Milky Products” кўп тармоқли фермер хўжаликларида олиб борилди. Хўжаликлардан тирик вазни 400-450 кг бўлган 3-4 ёшли голштен фриз зотли сигирларнинг йирингли пододерматит билан касалланган 10 бош касал ҳайвон ажратилиб, касалланган сигирларнинг барчаси умумий ва махсус усуллар орқали текширилди.

Тажриба учун йирингли пододерматит билан касалланган 450-500 килограмм тирик вазнга эга бўлган 10 бош маҳсулдорлиги юқори бўлган сигирла танлаб олиниб 2 гуруҳга ажратилди.

Тажрибагача ва тажриба давомида ҳайвонлар клиник кўрикдан ўтказилиб турилди. Тажрибадаги маҳсулдорлиги юқори бўлган сигирларнинг туёқ ва бўғим атрофида кечаётган яллиғланиш жараёнларига, анамнез маълумотлари, йирингли пододерматит касалликларини умумий ва махсус текшириш усулларига таянган ҳолда ҳамда туёқ териси асосидаги йирингли ўчоқларда кечаётган патологик ҳолатлар, бўғимлардаги экссудатларни йиғилишига қараб ташхис қўйилди.

Олинган ҳар бир гуруҳ ҳайвонлари 5 бошдан ажратилиб ҳар бир гуруҳ ҳайвонларига анъанавий усулда, яъни илиқ сувда 1:1000 калий перманганат эритмасида ювилиб туёқ ва бўғимлардаги йирингсиз ва йирингли экссудатлар тозаланиб, стрептомицин кукуни, синтомицин мазлар қўлланилиб стерилланган бинт билан боғлаб қўйилди. Қўшимча равишда юқори самарали дори воситаларидан фойдаланилиб, ноанъанавий даволаш усули қўлланилди. Иккала гуруҳ ҳайвонларидан тажрибагача қон намунаси олиниб гематологик кўрсаткичлари текшириб борилди.

Биринчи тажриба гуруҳи ҳайвонларига анъанавий усулга стрептомицин кукуни синтомицин мазига аралаштирилиб қўлланилди. Қўшимча равишда ноанъанавий усул сифатида Белоруссиядан келтирилган линкоспект -150 антиотиғи бир кунда бир мартаба 450-500 кг оғирликка 10 мл дан 7 кун давомида мускул орасига инъекция қилинди ва биостимулловчи дори воситаси – бутазол-100 дан 20 мл вена қон томирига кун ора бир мартабадан 3 марта юборилди.

Иккинчи гуруҳ ҳайвонларига анъанавий усулга окситетрациклин мази қўлланилди ҳамда окситетрациклин-100 антиотиғи 450-500 кг оғирликка 20 мл дан 7 кун давомида бир мартабадан мускул орасига инъекция қилинди. Бундан ташқари, бутазол-100 дан 20 мл вена қон томирига кун ора бир мартабадан 3 марта юборилди.

Тадқиқотлар мобайнида ҳайвонлар клиник текширувдан ўтказилиб турилди. Ҳар иккала гуруҳ ҳайвонларида ҳам касалланган туёқ ва бўғимларига ишлов берилиб боғлаб қуруқ жойда ажратилган ҳолда сақланди.

Натижалар ва уларнинг таҳлили. Тадқиқотлар натижасига кўра, биринчи гуруҳ ҳайвонлари даволашнинг 4 - кунда клиник текширилганда туёқлардаги жароҳатлар битаётганлиги, лекин бўғимлардаги экссудатлар бўлмасида, шишлар тўлиқ қайтмаганлиги кузатилди.

Иккинчи гуруҳ ҳайвонлари даволашнинг 4-кунида клиник текширилганда, туёқлардаги жароҳатлар битиши яхши, лекин бўғимлардаги экссудат борлиги, маҳаллий ҳарорат сақланиб қолганлиги ҳамда ҳайвон ётиб туришда оғриқ борлиги, бўғимлар босиб кўрилганда йирингли экссудат қисман ажратилганлиги кузатилди.

Тажрибадаги биринчи гуруҳ ҳайвонлари тажрибанинг 7- кунида клиник текширилганда, туёқ ва бўғимлардаги жароҳатларнинг битганлиги, маҳаллий ҳарорат йўқлиги ҳамда бўғимларда шишлар бироз сақланиб қолганлиги кузатилди.

Тажрибадаги 2-гуруҳ ҳайвонлар 7-куни клиник текширилганда, туёқларидаги жароҳатлар қисман борлиги, лекин бўғимлардаги экссудат ҳисобига шишлар сақланиб қолинганлиги кузатилди.

Тажрибанинг 10-кунида биринчи гуруҳ, яъни стрептомицин кукуни ва синтомицин мази аралаштирилиб қўлланилган ҳайвонларга қўшимча равишда Белоруссиядан келтирилган Линкоспект -150 антибиотигидан 10 мл дан мускул орасига ҳамда бутазол-100 препаратидан вена қон томирига 20 мл дан юборилган ҳайвонларнинг туёқ бўғимларидаги ижобий ўзгаришлар яққол намоён бўлди.

Тажрибанинг 10-кунида иккинчи гуруҳ, яъни анаънавий усулларга қўшимча равишда окситетрациклин-100 антибиотици 20 мл дан мускул орасига ҳамда бутазол-100 дан 20 мл вена қон томирига кун ора бир мартадан 3 марта қўлланилган ҳайвонлар текширилганда, туёқдаги жароҳатлар яхшиланганлиги, лекин бўғимлардаги шишлар тўлиқ қайтмаганлиги ҳамда оғриқ сақланиб турганлиги кузатилди. Иккинчи гуруҳ ҳайвонлари тажрибанинг 13-кунида тўлиқ соғайганлиги кузатилди.

Хулоса. Йирингли пододерматит касаллигига чалинган маҳсулдор сизирларни даволашда стрептомицин кукуни ва синтомицин мази аралаштирилиб, қўшимча равишда Линкоспект -150 антибиотигидан 10 мл дан мускул орасига ҳамда бутазол-100 препаратидан вена қон томирига 20 мл дан қўлланилганда юқори самара бериши, яъни даволаш муддатини қисқариши аниқланди.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Mukhtorov, B. Z., & Dilmurodov, N. B. (2021). Pathomorphological changes in poultry pododermatitis in cows. *Academicia: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(4), 1679-1683.
2. MUKHTAROV, B. Z., & DILMURODOV, N. B. Some Biochemical Indicators of Blood in Prosperous Cows in Pure Pododermatitis. *JournalNX*, 6(06), 58-62.
3. Yakubov, M. A., Dilmurodov, N. B., Muxtorov, B. Z., & Muxtarov, E. A. (2023). Change of biochemical indicators of blood in putural pododermatitis of productive cows. *Scientific Impulse*, 1(9), 555-562.
4. Mukhtorov, B. Z. (2021, July). Treatment of purulent pododermatitis in productive cows. In *E-Conference Globe* (pp. 246-251).

5. Kuliyeв, B., Eshmatov, G., Bobonazarov, E., Mukhtarov, B., & Akhmedov, S. (2024). Pathomorphological changes in sheep paramphistomatosis. In *BIO Web of Conferences* (Vol. 95, p. 01042). EDP Sciences.
6. Mukhtarov, B. Z. (2023). Pathomorphological changes in hoofs in pododermatitis puturus in cows. *Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research*, 10(12), 351-357.
7. Dilmurodov, N. B., Muxtorov, B. Z., Muxtarov, E. A., & Yakubov, M. A. (2023). Change of biochemical indicators of blood in putural pododermatitis of productive cows. *Эож 619+ 636 кбж 48+ 45 қ18*, 5(7), 268.
8. Muxtarov, B. (2021). The importance of "Al-Fiqh An-Nofo" in solving modern social problems. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(4), 1161-1166.
9. Muxtorov, B. Z., & OO, U. (2023). Xorijdan keltirilgan mahsuldorligi yuqori bo'lgan sigirlarda yiringli pododermatitning keltirib chiqaruvchi sabablar. *Journal of new century innovations*, 28(5), 30-34.
10. Мухторов, Б. З. (2022). Махсулдорлиги юқори бўлган сигирларда йирингли пододерматит касаллигини айрим хўжаликларда учраш даражаси. *AGROBIOTEKNOLOGIYA VA VETERINARIYA TIBBIYOTI ILMIY JURNALI*, 411-414.
11. Mukhtarov, B. Z. (2024). Pathomorphological Changes in the Hoofs Of Pododermatitis Puritius in Productive Cows. *EUROPEAN JOURNAL OF MODERN MEDICINE AND PRACTICE*, 4(5), 579-584.
12. Садуллаев, С. С., Нарзиева, Н. Н., & Хушназаров, А. Х. (2024). ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОННИНГ ТАРАҚҚИЁТ СТРАТЕГИЯСИ АСОСИДА МАМЛАКАТДА ЧОРВАЧИЛИКНИ ЯНАДА РИВОЖЛАНТИРИШ БОРАСИДА АМАЛГА ОШИРИЛАЁТГАН ИШЛАР. *TADQIQOTLAR. UZ*, 1(1), 237-242.
13. Ибрагимов, Б. Х., Нурмухамедов, Б. М., & Хушназаров, А. Х. (2024). ПАТОМОРФОЛОГИЧЕСКИЕ ИЗМЕНЕНИЯ В ОРГАНИЗМЕ КАРАКУЛЬСКИХ ОВЕЦ ПРИ ГОССИПОЛОВОМ ТОКСИКОЗЕ. *Yangi O'zbekiston ustozlari*, 2(29), 186-191.
14. Xushnazarov, A. X., & Djurayev, O. A. (2024). QUYONLAR EYMERIOZINING PATOLOGOANATOMİK TEKSHIRISH. *Yangi O'zbekiston ustozlari*, 2(29), 294-301.
15. Ибрагимов, Б. Х., Нурмухамедов, Б. М., & Хушназаров, А. Х. (2024). УЛУЧШЕНИЕ ЛЕЧЕНИЯ ДИСПЕПСИИ ТЕЛЕНКА. *Yangi O'zbekiston ustozlari*, 2(29), 197-200.
16. Хушназаров, Алишер Худойбердиевич, and Комилжон Шухратович Акрамов. "ТЕНИАРИНХОЗНИНГ АМУДАРЁ СОҲИЛЛАРНДА ТАРҚАЛИШИ."